

İRAN'DAN ANADOLU'YA SELÇUKLU PARALARI
(Selçuklu sikkelerinin özellikleri ve İran'dan Anadolu'ya
görülen değişiklikler)

Dr. Kenan ÇETİN*

ÖZET

Bir Türk-İslam Devleti olan Büyük Selçuklu Devleti (*İran Selçukluları*) ve onunla aynı aileden gelen, **Kutalmışoğulları** tarafından kurulan Anadolu Selçuklu Devleti (*Türkiye Selçukluları*), kültür ve medeniyet açısından birbirlerine çok benzerler. Ortaçağ devletlerinde, egemenliğin en önemli unsurlarından birisi paradır. Selçuklu sikkeleri, İran'dan Anadolu'ya, çeşitli kültür ve medeniyetlerin etkisi ile, önemli bir değişim süreci yaşamıştır. Bu makalede bu süreci özetlemeye çalıştık.

ABSTRACT

The Great Seljuk Empire, which was a Turkish-Islamic State, and the Anatolian Seljuk State, which was established by the sons of **Kutalmış** of the same family origin, are both similar to each other culturally and as a civilization. By the Middle Ages, one of the most important elements of sovereignty was Money. Seljukian coins had gone through an important process of transformation by the influence of various cultures and civilizations all the way through Iran and Anatolia. This study, we have tried to summarize this process.

GİRİŞ

Büyük Selçuklu Devleti'nin siyasî bakımdan egemenliği, 1040 **Dandanakan Savaşı** sonrasında ilan edilmiştir. Büyük Selçuklulara ait ilk sikke, Sultan **Tuğrul Bey** zamanında **H.433** (M.1041-1042) de **Nişapur** şehrinde basıldı. Bu sikkede, çok belirgin bir şekilde İran (*Samanî*) ve Abbasî sikkelerinin etkileri görülmektedir. Bundan sonra kesilen Selçuklu sikkelerinde, motif ve süslemeler dışında, benzer özellikler devam etmiştir. Son Büyük Selçuklu sultanı **Sancar**'ın sikkelerinde, sadece sultana ait unvanların tamamen Türkçe unvanlar olduğu görülür.

* Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Anadolu Selçuklu Devleti'nde, ilk iki hükümdara ait (*Kutalmışoğlu Süleyman Şah ve I.Kılıç Arslan*) sikke bulunmamaktadır. Günümüzde mevcut olan Selçuklu sikkeleri kataloglarında, Anadolu Selçuklu Sultanlarına ait ilk sikke, sultan **I.Mesud**'a aittir. Bu sikkenin basım yeri ve basım tarihi siliktir.

Büyük Selçuklu sikkelerinde görülen Abbasî etkileri, Anadolu Selçuklu sikkelerinde yerini, İnan ve Bizans etkilerine bırakmıştır. Anadolu sikkelerinde, **Kuşan ve Akhun** paralarında görülen **Hürşit** (güneş) ve **Şir** (arslan) motiflerinin yanı sıra, hükümdar portreleri de kullanılmıştır.

İslam Dininin, resmi yasakladığı iddialarına karşılık, Selçuklu paralarında hükümdar portrelerinin kullanılması ilgi çekicidir.

Selçuklu paraları ile ilgili ilk önemli araştırmalar **Stanley Lane Poole, Eduard von Zambaur, Markoff, Dominique Sourdel, N.W.Lowick, Ahmed Tevhid, Ahmed Ziya, Şerafettin Erel ve Coşkun Alptekin** tarafından yapıldı. İlk önemli koleksiyonlar ise 1877 de Lane Poole ve 1896 da Markoff tarafından yayınlandı. Günümüzde, Dünyanın en zengin Selçuklu paraları Koleksiyonu, İngiltere'de **British Museum**'da bulunmaktadır. Bu koleksiyonda Büyük Selçuklular, Suriye Selçukluları, Irak Selçukluları ve Kirman Selçuklularına ait 140 çeşit sikke bulunmaktadır.

I-TÜRKLERDE PARA

Para, orta çağın bütün toplumlarında, egemenliğin en önemli unsurlarından birisi olmuştur.

Orta çağın çok önemli bir sürecinde İnan (*Sasani*) ve Bizans (*Doğu-Roma*) medeniyetleri, etkin ve egemen bir konumda oldular. Özellikle Sasani ve Bizans paraları, günümüzdeki A.B.D. Doları ve A.B. EURO' su gibi, çok geniş bir kullanım alanı ve ekonomik güce sahip olmuşlardı. Bu iki siyasal ve ekonomik güç, çağdaşları olan bir çok komşu toplumu etkileyerek, hem siyasal kurum gelenekleri, hem de ekonomik kurum ve tarzlarının bu ülkeler tarafından benimsenmesi ve taklit edilmesine neden oldular.

Bu iki büyük devletten etkilenen toplumlar arasında V.yüzyıldan itibaren Türkler de katıldı. **Kuşanlar, Akhunlar, Büyük Selçuklular (İnan Selçukluları)**, Türkiye Selçukluları ve Osmanlı Devleti, bunlardan bazılarıdır.

Türklerde paranın, bir ticarî değişim aracı olarak kullanılması, oldukça eskilere dayanır.

M.S.I.-III. yüzyıllar arasında Hindistan'ın kuzeyinde egemen olan **Kuşanlar**, madenî paralar kullandılar. İmparatorluk döneminde (*Kanişka devri*) bakır, gümüş ve altın paralar kullanan Kuşanlar, bu konuda **Part**

(İran)ve **Gre**k (*Büyük İskender'in Doğu Seferi esnasında Baktria İdenilen Kuzey Hindistan'ın bir bölümünde kurulan Eski Yunan medeniyeti*) paralarını taklit ettiler.Kuşan paralarında , daha sonra Selçuklu ve diğer bazı Türk beyliklerinin paralarında görülen *hilal,yıldız,hurşid* (güneş) ve *kurt* motifleri ile; Doğu ve Güney Asya toplumlarının kültürlerinde önemli yeri olan *deve ve Hint Öküzü* motifleri bulunmaktadır.Kuşanlar bu motiflere sadece,kendi hükümdar damgaları ve isimlerini eklemişlerdi¹.

III.yüzyılda Kuşan paralarında Hint ve Grek etkilerinin yerini Sasani etkileri aldı.

V.Yüzyıldan itibaren Kuşan topraklarına egemen olan **Akhunlarda** da belirgin bir şekilde Sasani etkileri görülmektedir.Akhun paralarında *yıldız,hilal,hurşid* gibi İran motifleri birlikte *kurt ve dağ keçisi* motifleri ağırlıktadır.Gümüş ve bakır olan Akhun paralarında, yönetici sülâlenin damgası,hükümdar portreleri ve isimleri yer almaktadır².

Asya Hunları,mal değişiminin yanı sıra Çin paraları kullanmışlardır.Türgişlerin madeni paraları vardı.Bu paralarda özellikle arslan ongunu ve Türk damgası bulunurdu.³

Göktürkler zamanında kullanılan madeni paraların yazıları Çince ve Göktürkçe idi.Bu paralarda hükümdar ve hatun tasvirleri dikkat çekicidir.⁴

Uygurlarda,madeni paraların yanı sıra kâğıt paralar (*Kaşgarlı Mahmud'a göre Kamdu denilen kumaş paralar*)vardı.

Hazar Türkleri (*Zekeriya El-Kazvinî'ye göre*) kurşun paralar kullanırlardı.Bu paralar,Bağdat ölçüsüne göre **1 men** (612 gram kurşun = 1 *dinar*) yani 1 **miskallik** altın karşılığı idiler.⁵

Kaşgarlı Mahmud'a göre Hazarlar, **Ekin** adı verilen ve **4 zira** ⁶ uzunlukta kumaş paralar kullanırlardı.

İslâmiyetin yayılmasından sonra,Müslüman Türk devletlerinde,egemenliğin en önemli iki unsuru "*Hutbe ve Sikke*" olmuştur.Müslüman Türk devletlerin ilk temsilcilerinden olan Karahanlılar,

¹ History of civilizations of Central Asia.vol.III.Ed.B.A.Litvinsky.v.d Unesco.1996

² a.g.e

³ ESİN.Emel, İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş. İstanbul 1978.s.140, L.XI.a.b.

⁴ ESİN.Emel.a.g.e.Levha LX

⁵ 1 miskal=1,5 dirhem=4.807 gram.

⁶ 1 Zira=24 parmak=75,35 cm.

İslâmiyeti kabul etmeden önce **Uygur** paralarının benzerlerini basmış ve kullanmışlardı.İslâmiyeti kabul ettikten sonra ,Abbasî ve İnan paraları tarzında,gümüş ve bakır paralar bastılar.⁷

II. BÜYÜK SELÇUKLU (İRAN SELÇUKLULARI) PARALARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

A-Büyük Selçuklu sikkelerinin ön yüzlerinde görülen ana özellikler:

- 1-Kelime-î Tevhid⁸
- 2-Zamanın Halifesinin adı (Örnek: **El-Kaaim Bi Emrillah**)
- 3-Paranın birimi⁹ (*El-Dinar veya El-Dirhem*)
- 4-Sikkenin basım yeri ve tarihi (*Arapça*)

Örnek: Hicri 481 yılında **Berdesir** şehrinde basılan bir sikke

بِسْمِ اللّٰهِ ضَرْبُ قَزَالِدِينَارِ بَيْرُتِ اسْر
سَنَةِ اَحَدَى و ثَمَانِيْنَ و اَرْبَعَمِائَةٍ

5-Ok ve yay işaretleri veya sultanın kullandığı tamga (*damga*)

Örnek:

10 11 12 13 14

6-Dış çevrede Kur'an'dan bir ayet.¹⁰

7- Bu ayetler,sadece Sultan Sancar'a ait bazı sikkelerin ön yüzlerinin üst kısmındadır.¹¹

⁷ Ahmed Tevhid.Meskûkât-ı Kadim-i İslamiye Kataloğu.4. kısım.İstanbul,1321.s.6-38

⁸ Selçuklu paralarının ön yüzlerinin üst kısmında "Lâ İlahe İllallah Vahdehü Lâ şerike leh" yazılıdır.

⁹ Paranın birimi yazılırken:"Bismillah durube hazal dinar (veya dirhem) şeklinde yazılırdı.

¹⁰ Selçuklu paralarının ön yüzlerinin dış çevrelerinde,Kur'an'dan *Rum Suresi* (XXX.) 3.4. ayetleri yazılıdır.Ayetlerin Türkçe mealleri şöyledir:"Bundan önce de sonra da buyruk Allah'ındır.ve işte o gün mü'minler (Allah'ın) yardımına sevinecekler.Allah dilediğine yardım eder.O çok üstündür,çok güçlüdür, çok merhamet sahibidir"

Büyük Selçuklu sultanlarından Sancar'ın paralarında, bu işaret ve bilgilerden farklı olarak Kur'an'dan **Bakara Suresi** (II.) nin 255. ayetinin (*Ayet'el-Kürsî*) bir bölümü yazılıdır.

B-Büyük Selçuklu sikkelerinin arka yüzlerinde mevcut olan özellikler:

1-Kelime-î Tevhid'in ikinci kısmı¹²

2-Sultanın unvanları lakâpları ve ismi.

Örnek:

3- Dış çevrede Kur'an'dan bir ayet.¹³

Selçuklu paralarına Kur'an ayetleri yazma geleneği, Abbasîlerden Samanoğullarına ve onlardan da Selçuklulara geçmiştir. Bu konuda, Selçuklu yönetiminde görev alan, İran kökenli devlet adamlarının rolü önemlidir. Gaznelilere ait paralarda Kur'an ayetleri bulunmamaktadır.¹⁴

C-Selçuklu Sultanları, bazı özel günler ve zaferlerin anısına, farklı paralar ve madalyonlar kestirmişlerdir.

Örnek: Sultan Alp Arslan'ın H.461 yılında Merv'de kestirdiği dinarda, "Esmâ-ı Hüsnâ" denilen, Allah'ın 99 ismi yazılıdır¹⁵. (*Resim-1*)

¹¹ Sultan Sancar'ın H.490 ? da ,basım yeri silik sikkesi.

¹² Bu kısımda "*Muhammed'un Resulallah*" yazılıdır.

¹³ Selçuklu paralarının arka yüzlerinin dış çevresinde Kur'an'dan *Tevbe Suresi*'nin (IX.) 33. ayeti yazılıdır. Ayetin Türkçe meali şöyledir: "O Allah ki müşrikler hoşlanmasa da istemesi de dinini bütün dinlerden üstün kılmak için Peygamberlerini doğru yol ve hak din ile göndermiştir."

¹⁴ Ahmet Tevhid. Meskûkât-ı Kadim-î İslâmiye Kataloğu İstanbul 1321. s.38-52

¹⁵ Bu sikke muhtemelen 1068 yılında yapılan II.Kafkasya seferindeki başarıların anısına basılmıştır.

Resim-1) Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan'nın Esmâ-ıHüsna yazılı dinarı

Buna benzer bir diğer sikke,Sultan Tuğrul Bey tarafından bastırılan H.455 (M.1063-64) tarihli madalyondur.**Medinetü's-Selam** (Bağdat) da kesilen bu madalyon 45 mm. Çapında ve 18.70 gram ağırlıktadır.Paramın ön yüzünde,bağdaş kurmuş bir hükümdar tasviri,iki yandaki boşluklarda,basım yeri ve basım tarihi yazılıdır.Bu para,günümüzde de önemli günlerin anısına bastırılan paralar gibi özel bir para olup,sınırlı sayıdadır.¹⁶ (Resim-2)

(Resim-2) Altın madalyon.Tuğrul Bey.Medinetü'-Selam (Bağdat)H.455 (M.1063-64)

¹⁶ Tuğrul Bey'in madalyonunda görülen ,bağdaş kurmuş hükümdar tasviri, Hunlarda, Göktürklerde ve Kuşanlarda sık rastlanan eski bir Türk geleneğidir.

Büyük Selçuklu Sultanlarına ait bir paranın,ön ve arka yüzlerinde bulunan yazılar,figürler ve bilgileri,örnek bir parada göstermek mümkündür:

Örnek: Tuğrul Bey'e ait H. 453 yılında Rey şehrinde basılan dinar. (altın, 20 mm.4.1 gram)

ÖN YÜZ

لا اله الا الله
لا شريك له
القائم بامر الله
بسم الله ضرب في الدينار بالرس
سنة ثلث و خمسين و اربعمائة

ARKA YÜZ

الله اكبر
محمد رسول الله
السلطان المعظم
شاهنشاه
طغرل بك
بن

Dış Çevre Kur'an XXX,3-4

Dış Çevre Kur'an IX.,33

II- ANADOLU (Türkiye/Rum) SELÇUKLU PARALARININ BÜYÜK SELÇUKLU PARALARINDAN FARKLI ÖZELLİKLERİ

Büyük Selçuklu Sultanları ile aynı aileden gelen Anadolu Selçuklu Sultanları,farklı dil,inanç ve kültürlere sahip,yabancı bir ülkede egemenlik kurmuşlardı.

Türkler Anadolu'da Rum,Ermeni ve Süryani toplulukları ile bir arada yaşadılar.Büyük Selçuklulardan farklı olarak Bizans,Trabzon Rum İmparatorluğu ve Kilikya Ermeni Krallığı ile yakın komşu oldular.

Bu yeni ortamın doğal bir sonucu olarak,Müslüman olmayan bu farklı kültür ve medeniyetlerden etkilendiler.Bu etki, devlet teşkilatı,sosyal ve kültürel yaşamda olduğu kadar;paralarda da görülür.

Bunun en belirgin örneği,daha önce sadece özel madalyonlarda görülen resimlerin (*tasvirler*) Anadolu Selçuklu sikkelerini,hemen hemen tamamında kullanılmasıdır.

Anadolu Selçuklu Sultanlarının ilk ikisi (*I.Rükneddin Süleymanşah ve I.Kılıç Arslan*) ne ait herhangi bir sikke bulunamamıştır.¹⁷

Anadolu Selçuklu sultanlarından sikkesi bulunan ilk hükümdar,sultan **I.Mesut**'tur.Basım yeri ve basım tarihi silinmiş olan bu sikke hakkında **Ahmed Tevhid**,eserinde şu açıklamaları yapmaktadır.¹⁸

“*Bizantin imparatoru tarzında bir nim tasvir*” bulunmakta ve “*İmparator Birinci AleksisKomnenos meskûkâtına müşabihtir*”¹⁹Aynı sikke, 1994 yılında yayınlanan bir katalogda, (muhtemelen yanlış okumadan kaynaklanan bir nedenle) yanlış şekilde yorumlanmış ve şu ifadelere yer verilmiştir:

“*Ön yüzünde Bizans İmparatoru I.Alexius Comnenus'n tasviri*” bulunmaktadır.²⁰ Bu şekilde bir yorum,tarihi gerçekleri yansıtmamaktadır.Çünkü böyle bir uygulama,(*Anadolu Selçuklu parasında Bizans İmparatorunun resminin bulunması*) bağımlılık anlamına gelir .

Sultan I.Mesud'un (1116-1155) bakır sikkesi.²¹ (*Resim-3*)

Resim -3

Mesud I.Bakır ,H.510-551-- M.1116-1155 (22 mm.,4.25 gr.)

¹⁷ İlk iki Anadolu Selçuklu Sultanlarının para bastırmamaları,siyâsî anlamda,tam bağımsızlık kazanamamalarına bağlanabilir.Çünkü I.Süleyman Şah(*Kutalmışoğlu*)1086 ve I.Kılıç Arslan,1107 yıllarında Büyük Selçuklular ile yaptıkları egemenlik mücadelesinde hayatlarını kaybettiler.Bu dönemde Anadolu egemenliğinde,Büyük Selçuklulara bağımlı Danışmendliler ilk sıradadırlar.

¹⁸ Ahmed Tevhid,*Meskûkât-ı Kadim-i İslâmiye Kataloğu* Cilt 4,s.108

¹⁹ Bu ifadeler,Anadolu Selçuklu paralarında Bizans etkilerinin örneğidir.Ahmed Tevhid.a.g.e.s.108

²⁰ Yapı Kredi Sikke koleksiyonu Sergileri.C.2.s.22.res.9.

²¹ Yapı Kredi Sikke Koleksiyonu.C.2.No:8202,s.22

Sikkenin basım yeri ve basım tarihi siliktir.Ön yüzünde,Bizans İmparatoru **I.Alexius Comnenus'un** paralarındaki portrelere benzeyen bir yarım portre,arka yüzünde; “**Essultan el-muazzam,Mes’ud bin Kılıç Arslan**” yazılıdır.

Üzerinde resim bulunan (*tasvirli*) Anadolu Selçuklu sikkelerinden bazıları şunlardır:

1-Sultan **Gıyaseddin Keyhusrev I'e** (*I.saltanatı 1192-1196 /II. Saltanatı,1204-1211*) ait üç adet bakır sikke.²²

2- **Rükneddin Süleyman Şah II** ‘nin,Tokat Meliki olduğu zaman kestirdiği iki bakır sikke.²³

3-II.Kılıç Arslan’ın oğullarından Malatya Meliki **Kaysersah’a** ait bakır sikke.²⁴

4-Sultan **Rükneddin Süleyman Şah II.’nin**, *H.597 (M.1201)* de Konya’da kestirdiği altın sikke²⁵.(*resim-4*)

Resim - 4

²² Yapı Kredi Koleksiyonu C.2,No:8277,8282,8290.s.24

²³ Yapı Kredi Koleksiyonu.C.2.No:8313,8314.s.25

²⁴ Yapı Kredi Koleksiyonu.C.2.No:8325.s.25

²⁵ Yapı Kredi Koleksiyonu.C.2.No:8355.s.26-27

Resimde görülen bu sikkenin ön yüzünde,II.Süleyman şah'a ait bir süvari tasviri,çevrede ise,"**Kelime-i Tevhid**" bulunmaktadır.Görüldüğü gibi bu yüzde,Büyük Selçuklu paralarında bulunan "*Rum Suresi'nin 3.4. ayetleri*" yoktur.

Sikkenin arka yüzünde ise,ortada sultanın unvanları ve ismi,çevrede ise "**Tevbe Sûresinin 33.ayeti**" bulunmaktadır.

5-Sultan **Gıyaseddin Keyhusrev II.**'ye ait *H.640 (M.1242-43)* Sivas'ta kesilen gümüş dirhem.²⁶ (*Resim-5*) (23 mm.,2.74 gr.) (*Resim-5*)

Resim-5 Ön yüz:Ortada Hürşid (Güneş) Altında iki aslan ve aslanların ayakları Arasında * işaret vardır. **Arka yüz:**Halifenin ve Sultanın isim ve unvanları ile paranın Basım yeri ve tarihi yazılıdır

Anadolu Selçuklu paralarında,Büyük Selçuklu paralarından farklı olan birtakım özellikleri,şöyle sıralamak mümkündür:

a- *Sikkelerin üzerindeki yazılar,kavisli daireler veya kare çerçeveler ile kuşatılmıştır.*

b- *Sikkelerin basım yerleri,basım tarihleri ve birimler (dinar-dirhem),paranın dış çevresindeki boşluklara serpiştirilmiştir.*

c- *Bazı sikkelerde,paranın basım yeri yazılırken,başlangıcına bismelenin tamamı (**Bismillahi- rahman-i'rrahim**),bazılarında ilk kısmı (**Bismillah**) yazılırken:bazılarında Besmele hiç yazılmamıştır.*

d- *I.Gıyaseddin Keyhusrev'in ikinci saltanatı (1204-1211) esnasında kesilen paralar²⁷ ile;II.İzzeddin Keykâvus'un oğlu olup **Cimri** unvanı ile*

²⁶ Yapı Kredi Koleksiyonu.C.2.No:8940,s.38-39

²⁷ Ahmet Tevhid.a.g.e.s.138.(*Bu ifadenin anlamı:Minnet ancak Allah içindir*)

meşhur olan **Alâeddin Siyavuş**'un Konya'da kestirdiği iki sikkede²⁸ "**El-Minnetullah**" ifadesi kullanılmış, bu ifade sonraları yaygınlaşmıştır.

e- Anadolu Selçuklu paralarının bir kısmında, Büyük Selçuklu paralarının ön ve arka yüzlerinin dış çevrelerinde görülen Kur'an ayetleri yoktur. (Ön yüzde Rum Suresi/XXX.'nin 3.4.ayetleri ve arka yüzlerinde, Tevbe Sûresi/IX.'nin 33.ayeti vardı)

f- Büyük Selçuklu sultanları bakır sikke kestirmediler. (Büyük Selçuklu paraları çoğunlukla altın ve bir kısmı gümüştür) Anadolu Selçuklu sultanları ise çok sayıda bakır sikke kestirdiler.

g- Büyük Selçuklu sikkelerinin çoğunda görülen "**ok ve yay**" (Kınık Boyu'nun tamgası), Anadolu Selçuklu sikkelerinde görülmemektedir. Anadolu Selçuklu sikkelerinde çok yaygın olarak * ve az olarak da gibi işaretler bulunmaktadır.

h- Bir çok Anadolu Selçuklu sikkesinde, **Güneş** (Hurşid) ile **tek veya çift aslan** motifleri bulunur.²⁹

i- Anadolu Selçuklu Devleti'nde ilk defa bir "**Müşterek Para**" uygulaması görüldü H.653. (M-1255-1256) da kesilen altın, para, müşterek sikke uygulamasının ilk örneklerindedir. (Resim-6)

Resim-6

Anadolu, 1243 **Kösedağ** savaşından sonra, büyük ölçüde Moğol egemenliği altına girdi. Moğol yönetimi, siyâsî alandaki baskılarının yanı sıra, ekonomik

²⁸ Yapı Kredi Koleksiyonu.C.2.No: 9626,9627.

²⁹ II.Gıyaseddin Keyhusrev'e ait Konya ve Sivas'ta kesilen 1241-42,ve 1242-43 tarihli sikkeler.

alandaki olumsuz etkilerin sergiledi. Anadolu Selçuklu Devleti'nde toprak yönetiminin özünü oluşturan “*İktâ*” sistemi, Moğol istilası sonunda dağıldı. Ekonominin ve sosyal dengenin en önemli unsuru olan bu sistemin bozulması, gelir ve ürünlerin azalmasına, bu da toplanan vergilerin eksilmesine neden oldu. Bekledikleri vergi gelirlerini sağlayamayan Moğollar, eksikleri gidermek için baskı ve yağmaları arttırdılar.³⁰ Moğol egemenliğine karşı ilk tepkiler, Anadolu'nun güçlü Türkmen aşiretlerinden **Karamanoğulları ve Germiyanlılar'dan** geldi Mısır Memlûk Hükümdarı **Sultan Baybars'ın** Moğollara karşı kazandığı zaferler, Anadolu'da Moğol baskısını azalttı. Bu baskı, İslamiyetin Moğollar arasında yayılması ile daha da azalacaktır.

Böyle bir ortamda, Moğollara bağlı, kukla bir yönetimi temsil eden, Anadolu Selçuklu Hanedanı'nın saygınlığı kalmamıştı. Türkmen grupları Anadolu'nun çeşitli yörelerinde bağımsız beylikler kurmaya başladılar. “*Tevâif-i Mülûk*” adı verilen bu beyliklerin sayıları giderek çoğaldı. Beyliklerin siyâsî yapıları ile kültür ve medeniyetleri, Anadolu Selçuklu Devleti'nin devamı şeklinde olmuştur. Aynı şekilde, beyliklerde basılan sikkeler, Anadolu Selçuklu sikkelerini andırır. Moğol etkilerini, beyliklerin sikkelerinde görmüyoruz. Bu beyliklerden birisi olan **Osmanlı Beyliği**, XIII.Y.Y.sonunda ortaya çıkarak, Anadolu Türklüğünü yeniden birleştirecek, siyâsî ve kültürel birliği sağlamaya muvaffak olacaktır.

KAYNAKLAR

- AKDAĞ, Mustafa. Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi, C.I. İstanbul 1995.
- ALPTEKİN, Coşkun, Selçuklu Paraları (Makale), Selçuklu Araştırmaları Dergisi, C.III. Ankara. 1971.
- ESİN, Emel, İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş. İst 1978.
- LİTVİNSKY, B.A. “History of Civilization of Central Asia” Vol.III, Ed. Unesco. 1976.
- TEVHİD, Ahmed, “Meşkulat-ı Kadim-i İslamiye Kataloğu, İst 1321.
- TURAN, Osman. Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi, İstanbul. 1971.
- Yapı Kredi Sikkeler Koleksiyonu C.2

³⁰ Kaynaklara göre, Köseadağ öncesinde yıllık 36.000.000 altın olan Anadolu vergi gelirleri, Köseadağ'dan sonra yıllık 3.600.000 altına düşmüştür. (Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*)

